कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः।अश्विनौ। त्रिष्टुप्

आ वां रथो अश्विना श्येनपत्वा सुमृळीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ्।

यो मर्त्यस्य मनसो जवीयान्त्रिवन्धुरो वृषणा वातरंहाः॥ १.११८.०१

वृषणा- वर्षकौ। अश्विना। वाम्- युवयोः। श्येनपत्वा- श्येनगामी। सुमृळीकः- आनन्दकरः। स्ववान्- आत्मज्ञानदायकः। रथः- लक्ष्यप्रापकगतिभूततर्प्रतीकरथः। को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्येति श्रुतेः। अर्वा- आभिमुख्येन। आ यातु- आगच्छतु। यः। मर्त्यस्य- मनुष्यस्य। मनसः। जवीयान्- वेगवत्तरः। त्रिवन्धुरः- सारथिस्थानत्रयसंपन्नः। वातरंहाः- वायुवेगः॥१॥

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन त्रिचक्रेण सुवृता यातमर्वाक्।

पिन्वतं गा जिन्वतमर्वतो नो वर्धयतमश्विना वीरमस्मे॥ १.११८.०२

त्रिवन्धुरेण- सारथिस्थानत्रयेण। त्रिवृता- त्रिधा। त्रिचक्रेण- चक्रत्रयेण। सुवृता- सुष्ठु गच्छता। रथेन- लक्ष्यप्रापकगतिशक्तिभूततर्प्रतीकवाहनेन। आ यातम्- आगच्छतम्। गाः- चिद्रश्मीन्। पिन्वतम्- पूरयतम्। नः- अस्माकम्। अर्वतः- प्राणान्। जिन्वतम्- प्रीणयतम्। अस्मे- नः। वीरम्- वीर्यम्। अश्विना। वर्धयतम्॥२॥

प्रवद्यामना सुवृता रथेन दस्राविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः।

किमङ्ग वां प्रत्यवर्तिं गमिष्ठाहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः॥ १.११८.०३

Dr. Rangaji

प्रवर्तमना- प्रकृष्टगमनेन। सुवृता- शोभनगतिमता। रथेन। दस्रा- दर्शनीयौ। आगत्य। अद्रेः श्लोकं - गिर्युपलक्षितजडादुद्भूतं प्रवाहभूतं रसमयं मन्त्रम्। शृणुतम्। अश्विना। पुराजाः- पूर्वजाः। विप्रासः- मेधाविनः। वाम्- युवाम्। अवर्तिं प्रति- उपासकस्य दुःखं प्रति तदपनोदनाय। गमिष्ठा- गमितारौ। किमाहुः- किं नाहुः। आहुरेवेत्यर्थः ॥३॥

आ वां श्येनासो अश्विना वहन्तु रथे युक्तास आशवः पतंगाः।

ये अप्तुरो दिव्यासो न गृध्रा अभि प्रयो नासत्या वहन्ति॥ १.११८.०४

अश्विना- प्राणवशिनौ। वाम्- युवाम्। श्येनासः- प्राणापानमुमुक्षाभावनाः। श्येना मुमुक्षाप्रतीकाः श्रुतौ। आ वहन्तु- समन्तात् प्रापयन्तु। रथे- ऋतभूते वाहने। युक्तासः- योजिताः। आशवः- शीघ्राः। पतङ्गाः- पतन्तः। अप्तुरः- मूलशक्तिप्रवाहचोदकाः। दिव्यासो न गृध्राः- सर्वप्राकृतभावनामुमुक्षा इव। दिव्यमप्राकृतभावनम्। गृध्रो मुमुक्षाप्रतीकः। गगनस्थाः पक्षिण इव। नासत्या- सत्यस्वरूपावश्विनौ। प्रयः- चरुपुरोडाशध्यानभावनादिहव्यं प्रति। अभि वहन्ति- समन्तात् प्रापयन्ति ॥४॥

आ वां रथं युवतिस्तिष्ठदत्र जुष्ट्वी नरा दुहिता सूर्यस्य।

परि वामश्वा वपुषः पतंगा वयो वहन्त्वरुषा अभीके॥ १.११८.०५

नरा- नेतारौ। वाम्- युवयोः। रथम्- ऋतभूतं रथम्। अत्र। जुष्ट्वी- सेवमाना। सूर्यस्य दुहिता- ज्ञानोदयदेवता सावित्री। युवतिः- नित्यतरुणी। आ तिष्ठत्- आरूढवती। वाम्- युवयोः। अश्वाः- अश्वोपलक्षितप्राणाः। वपुषः- सुरूपवन्तः। पतङ्गाः- मुमुक्षाः। अरुषाः- रोचमानाः। अभीके- अस्मत्समीपे। युवाम्। परि वहन्तु- परितः आवहन्तु ॥५॥

Dr. Rangaji

उद्वन्दनमैरतं दंसनाभिरुद्रेभं दस्रा वृषणा शचीभिः।

निष्टौग्र्यं पारयथः समुद्रात्पुनश्च्यवानं चक्रथुर्युवानम्॥ १.११८.०६

दस्रा- दर्शनीयौ। वृषणा- वर्षकौ। वन्दनम्- नमस्कुर्वन्तम्। रेभम्- मन्त्रवन्तम्। दंसनाभिः- कर्मभिः। शचीभिः- प्रज्ञाभिः। उदैरतम्- उदगमयतम्। समुद्रात्- संसारसमुद्रात्। तौग्र्यम्- चिद्रश्मिमयशुद्धात्मांशभूतं जीवम्। निः- निर्गमय्य। पारयथः- तारयथः। च्यवानम्- च्यवन्तमृषिम्। पुनः। युवानम्- तरुणम्। चक्रथुः॥६॥

युवमत्रयेऽवनीताय तप्तमूर्जमोमानमश्विनावधत्तम्।

युवं कण्वायापिरिप्ताय चक्षुः प्रत्यधत्तं सुष्टुतिं जुजुषाणा॥ १.११८.०७

युवम्- युवाम्। अवनीताय- अधस्तान्नीताय। अत्रये- अग्न्युपासकाय। ओमानम्- सुखकरम्। तप्तम्- ज्वलन्तम्। ऊर्जं- बलम्। अधत्तम्- धारयतम्। अश्विनौ। युवम्- युवाम्। अपिरिप्ताय- अपिलिप्ताय पिहितदृष्टय इति भावः। कण्वाय- मेधाविन उपासकाय। सुष्टुतिम्- सुमन्त्रम्। जुजुषाणा- सेवमानौ। चक्षुः। प्रत्यधत्तम्॥७॥

युवं धेनुं शयवे नाधितायापिन्वतमश्विना पूर्व्याय।

अमुञ्चतं वर्तिकामंहसो निः प्रति जङ्घां विश्पलाया अधत्तम्॥ १.११८.०८

अश्विना। युवम्। शयवे- निद्रोपलक्षिततमसा बाधिताय। पूर्व्याय- पूर्वं तमोरहितोपासकाय। नाधिताय- पुनस्तमोविमुक्त्यर्थं प्रार्थयते। धेनुम्- धेनूपलक्षितचिद्रश्मिम्। अपिन्वतम्- क्षरणमकुरुथम्। अंहसः- पापात्। वर्तिकाम्- पक्षिणीं मुमुक्षाप्रतीकभूताम्। निः- निर्गमय्य।

Dr. Rangani

अमुञ्चतम्- विमोचितवन्तौ। विश्पलायै- विशां पालनसङ्ग्रहशक्त्यै। ला ग्रहे।। जङ्घाम्- जङ्घोपलक्षितगतिम्। प्रत्यधत्तम्॥८॥

युवं श्वेतं पेदव इन्द्रजूतमहिहनमश्विनादत्तमश्वम्।

जोहूत्रमर्यो अभिभूतिमुग्रं सहस्रसां वृषणं वीड्वङ्गम्॥ १.११८.०९

अश्विनौ- प्राणेशौ। युवम्- युवाम्। पेदवे- गमनाय। इन्द्रजूतम्- ईशनाधिदैवतप्रेरितम्। अहिहनम्- वृत्रहन्तारम्। अर्यः- आर्यशीलानाम्। जोहूत्रम्- आह्वातारम्। अभिभूतिम्- अभितो भूतम्। उग्रम्- वीरम्। सहस्रसाम्- प्रभूतदातारम्। वृषणम्- वर्षकम्। वीड्वम्- दृढाङ्गम्। अश्वम्- प्राणम्। अदत्तम्- दत्तवन्तौ॥९॥

ता वां नरा स्ववसे सुजाता हवामहे अश्विना नाधमानाः।

आ न उप वसुमता रथेन गिरो जुषाणा सुवितायं यातम्॥ १.११८.१०

ता- तादृशौ। नरा- नेतारौ। वाम्- युवाम्। स्ववसे- सुरक्षायै। नाधमानाः- याचमानाः। हवामहे- आह्वयामः। अश्विना। सुजाता- शोभनजन्मानौ। नः- अस्मान्। वसुमता- संपद्वता। रथेन- वाहनेन। गिरः- मन्त्रान्। जुषाणा- सेवमानौ। आ- आभिमुख्येन। उप- समीपम्। आयातम्- आगच्छतम्॥१०॥

आ श्येनस्य जवसा नूतनेनास्मे यातं नासत्या सजोषाः।

हवे हि वामश्विना रातहव्यः शश्वत्तमाया उषसो व्युष्टौ॥ १.११८.११

Dr. Rangani

श्येनस्य। नूतनेन- अभिनवेन। जवसा- वेगेन। अस्मे- अस्मान् प्रति। सजोषाः- समानप्रीतौ। नासत्या- सत्यस्वरूपौ। आ यातम्- आगच्छतम्। शश्वत्तमायाः- नित्यायाः। उषसः- सावित्र्या ज्ञानोदयदेवतायाः। व्युष्ट्यौ- व्याप्तिसमये। वाम्- युवाम्। अश्विना। रातहव्यः- दातव्येन हविषा पूर्णः। हवे- आह्वये ॥११॥

Dr. Ranganji